

Це лише деякі з тих операцій, що були проведені працівниками підрозділу кіберполіції за час нашого функціонування.

Слід зазначити, що кіберполіція готова працювати в режимі реального часу та надавати інформацію, як для оперативного, так і процесуального використання погодженими каналами зв'язку; наші фахівці готові приймати участь в розробці передового програмного забезпечення необхідного для використання правоохоронцями, а також ділитися уже раніше розробленими програмними продуктами.

Одержано 30.10.2018

УДК 343.435(075)

Тетяна Сергіївна ДЕМЕДЮК,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

У Раді Європи вітають прогрес України у боротьбі з ненавистю та дискримінацією, але вказують на наявні проблеми у цій сфері. У п'ятій доповіді про Україну Європейської комісії проти расизму та нетерпимості Ради Європи запропоновано ухвалити нові правові положення щодо розслідування злочинів на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості.

За результатами оцінювання звіту України перед Комітетом ООН щодо виконання положень Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм расової дискримінації було сформовано зауваження та рекомендації для України, значна частина з яких стосувалися різних аспектів діяльності правоохоронних органів.

Ужиття заходів, спрямованих на усунення негативного впливу етнічної злочинності, радикальних і неформальних молодіжних об'єднань та рухів на оперативну обстановку в державі, підготовка управлінських рішень щодо своєчасного реагування на загострення цієї проблеми та недопущення порушень громадського порядку їх учасниками, є функцією Департаменту карного розшуку Національної поліції України.

Основним недоліком протидії ксенофобії в Україні в ракурсі розслідування злочинів, що вчиняються з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, є проблема реєстрації кримінального провадження за відповідними статтями кримінального кодексу України та доказування мотиву злочину.

Кримінальне законодавство України дає певний інструментарій для боротьби із злочинами, вчиненими на ґрунті нетерпимості. Втім, в Україні дотепер зберігається тенденція не кваліфікувати расистські напади як злочини на ґрунті нетерпимості. Навіть тоді, коли є однозначні підстави для кваліфікації злочину як вчиненого на ґрунті ненависті (у тому числі, свідчення підозрюваних), кримінальні провадження порушуються за статтями «хуліганство» або «завдання тілесних ушкоджень».

Аналіз положень кримінального законодавства дозволяє виокремити дві групи злочинів, мотивом вчинення яких є расова, національна чи релігійна нетерпимість.

Перша група – насильницькі злочини:

- стаття 161 КК «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань»;
- стаття 300 КК «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію»; тощо.

Друга група – насильницькі злочини:

- п. 14 ч. 2 ст. 115 КК «Умисне вбивство» передбачає кваліфікований вид вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості;
- ч. 2 ст. 121 КК «Умисне тяжке тілесне ушкодження», передбачає відповідальність

за умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості;

- ч. 2 ст. 122 КК «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження», вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості;
- ч. 2 ст. 129 КК «Погроза вбивством», вчинена з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; тощо.

Основним елементом, який відрізняє злочини, вчинені на ґрунті нетерпимості, від інших злочинів проти життя і здоров'я особи та є підставою їх об'єднання до однієї групи, є наявність відповідного мотиву. Як правило, такий мотив є домінуючим, що відображається у прагненні підозрюваного підкреслити неповноцінність потерпілого в силу його належності до тієї чи іншої національності (раси, релігії) або навпаки, у прагненні продемонструвати виключність своєї національності або расової належності. Мотив злочину може виражатися у висловлюваннях націоналістичного характеру, надписах на засобах вчинення злочину, тощо. Важливо мати на увазі, що такі прояви національної ненависті або ворожнечі можуть мати місце як до або під час, так і безпосередньо після нападу.

Доказування мотиву здійснюється шляхом опитування друзів, колег, сусідів підозрюваного, проведення обшуків в його помешканні, одержання інформації від Інтернет-провайдерів, негласне спостереження за ним з метою встановлення зв'язків з відповідними угрупованнями. Інформацію щодо мотиву можна одержати і в ході огляду місця події та з висновків експертів. В якості непрямих доказів мотиву нетерпимості можуть використовуватися такі факти, як відсутність провокації з боку потерпілого, попередніх конфліктів та неприязних стосунків з підозрюваним, наявність коментарів, які принижують честь та гідність. Певну інформацію щодо мотиву можна одержати також з публікацій на Інтернет-сайтах радикальних організацій, які проводили відповідні акції або члени яких вчинили відповідний напад.

Знаряддя, яке використовується при вчиненні насильницьких злочинів на ґрунті нетерпимості включає предмети, які спеціально пристосовані для спричинення тілесних ушкоджень: зброя – вогнепальна, травматична, холодна, вибухові пристрої і механізми; побутові предмети – ножі, сокири, мотузки, шнури тощо; транспортні засоби.

Сліди вчинення насильницьких злочинів з мотивів нетерпимості залишаються як на місці злочину та на потерпілих і злочинцях, так і в пам'яті потерпілих, свідків, очевидців тощо. Виходячи з демонстративного характеру злочину, його учасники матеріальні сліди не приховують. Навпаки, після вчинення злочину такі особи відкрито заявляють, що зробили свій внесок у діяльність групи, довели свою відданість і тепер вважаються повноправними її членами.

Знаряддям вчинення ненасильницьких злочинів на ґрунті нетерпимості виступають друковані видання: листівки, газети, журнали, брошури, плакати тощо; інші предмети, які використовуються для виготовлення друкованої продукції, а також для виготовлення надписів та малюнків на стінах будівель та інших об'єктах; типографське обладнання; засоби малої поліграфії (комп'ютери, сканери, принтери, ксерокси тощо); фарби, балончики з барвниками; пензлі, інші предмети, що застосовуються для виготовлення надписів та малюнків.

Джерелами фактичних даних про ксенофобські настрої, висловлювання та дії конкретної особи можуть бути показання друзів, знайомих або сусідів; журнали, книжки, які читає підозрюваний, музика, яку він або вона слухає, фільми, які дивиться, Інтернет-сайти, які відвідує. Про належність особи до певного радикального угруповання інформацію може бути отримано з обліків Національної поліції. Певну інформацію може дати опитування особи на предмет виявлення татуювань, притаманних скінхедівській субкультури або націоналістичним організаціям. Про настрої фігуранта оперативної розробки можуть свідчити й інші дії, такі як, здійснення написів або зображень нацистського чи расистського характеру в громадських місцях перед або після нападу.

Отже, особливістю документування злочинів, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, є доказування наявності відповідного мотиву. Необхідним для кваліфікації є доведення прямого умислу – розпалити расову, національну чи релігійну

ворожнечу або принизити расову, національну чи релігійну честь та гідність представників окремих груп, національностей.

Список бібліографічних посилань

1. Доповідь ЄКРН щодо України (п'ятий цикл моніторингу) : ухвалено 20.06.2017 : опубліковано 19.09.2017 / Council of Europe : сайт. URL: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-ukraine-ukrainian-translation-/16808b5caa> (дата звернення: 28.10.2018).
2. У Раді Європи надали Україні рекомендації щодо боротьби з ненавистю // Укрінформ : сайт. 19.09.2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2308010-u-radi-evropi-nadali-ukraini-rekomendacii-sodo-borotbi-z-nenavistu.html> (дата звернення: 28.10.2018).
3. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 14.11.2015 № 90 // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. URL: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/2213352> (дата звернення: 28.10.2018).
4. В Україні злочини, скоєні на ґрунті ненависті, воліють не помічати // Громадський простір : Інтернет-портал. 18.06.2012. URL: <http://www.civicua.org/news/view.html?q=1843507> (дата звернення: 28.10.2018).
5. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III : зі змінами станом на 14.03.2018 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.10.2018).
6. Буткевич М. Расизм і ксенофобія в Україні: роль правоохоронних органів у подоланні негативних наслідків. URL: <http://old.noborders.org.ua/sfery-dijalnosti/ksenofobiya/rasyzm-i-ksenofobiya-v-ukrajini-rol-pravoohoronnyh-orhaniv-u-podolanni-nehativnyh-naslidkiv/> (дата звернення: 28.10.2018).
7. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості : навч.-практ. посіб. / кол. авт.: Дрьоміна-Волок Н. В., Канюс В. М. та ін. Київ, 2012. 167 с.

Одержано 30.10.2018

УДК 351.745.7

Олексій Олександрович ДЕРЕВЯГІН,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

Петро ПОЙМАН,

доктор юридичних наук, провідний спеціаліст,
кримінолог та політичний аналітик (Чехія)

АНАЛІЗ СТАНУ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Перш ніж перейти безпосередньо до аналізу стану ефективності попередження злочинів проти власності, що здійснюється підрозділами карного розшуку, необхідно визначити методику проведення такого аналізу та критерії оцінки розглядуваної діяльності. Це обумовлено тим, що зараз в системі МВС України відсутній єдиний науково обґрунтований підхід до оцінки попереджувальної діяльності, що здійснюється як оперативними, так й іншими підрозділами. Такої думки дійшов у своєму дослідженні В. В. Шендрік та ряд його послідовників [1, с. 86]. Слід погодитись із ствердженням, що у теперішній час основна оцінка ефективності діяльності окремих територіальних підрозділів та служб Національної поліції надається на підставі аналізу керівництвом ГУНП кількості розкритих злочинів, з наступним співвідношенням їх в процентному вираженні із загальною кількістю вчинених злочинів за звітний період [1, с. 87].

На нашу думку, з урахуванням демократичних перетворень, що відбуваються в нашій державі та розбудови правоохоронної і судової системи за європейським зразком, необхідно більше уваги приділяти саме здійсненню попередження злочинності, зокрема, злочинів проти власності, яке безумовно є найбільш ефективною формою протидії злочинності. Однак, однією з головних перешкод переходу від оцінки ефективності діяльності